

advokati-edina-storona-sudovogo-procesu-yaka-ne-zabron-ovana-nardep.html (дата звернення 01.09.2025)/

2. У ВР пропонують надати адвокатам відстрочку від призову (критерії). Електронний ресурс. Точка доступу: <https://unba.org.ua/news/9839-u-vr-proponuyut-nadati-advokatam-vidstrochku-vid-prizovu-kriterii.html> (дата звернення 01.09.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-533-7-3>

ВТІЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Волобуєв Анатолій Федотович

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри кримінально-правових дисциплін,

Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

У період воєнного стану продовжується реформування інститутів кримінального процесуального законодавства у світлі європейських стандартів. Зокрема, цей процес стосується удосконалення норм щодо затримання підозрюваного і забезпечення дотримання прав затриманих осіб на основі положень, викладених в Європейській конвенції з прав людини (далі Конвенція) і якими керується Європейський суд з прав людини (далі ЄСПЛ). В ст. 5 Конвенції проголошено, що ніхто не може бути позбавлений свободи, окрім випадків: законного арешту (затримання особи) здійсненого з метою допровадження затриманої особи до судового органу і при існуванні обґрунтованої підозри у правопорушенні; необхідності запобігти вчиненню особою правопорушення або її втечу після його скоєння (пункт с, частина 1) [1]. Проблемність правозастосування інституту затримання зумовлена необхідністю збалансування публічного інтересу і прав особи, щодо якої є підстави для її затримання з метою забезпечення виконання нею своїх процесуальних обов'язків у кримінальному провадженні. Досягнення справедливого балансу між захистом публічного інтересу, прав потерпілого і конституційним правом особи, яка піддається тимчасовому обмеженню волі при затриманні, є необхідною умовою дотримання належної процесуальної форми. Перш за все, потрібно

значити, що затримання підозрюваного у кримінальному правопорушенні є виключним заходом забезпечення ефективності досудового розслідування, впливу на особу для забезпечення виконання ним своїх процесуальних обов'язків. Сутність цього заходу полягає в обмеженні на певний строк свободи затриманої особи і гарантування у такий спосіб виконання нею процесуальних обов'язків підозрюваного. В КПК України вирізняються такі затримання підозрюваного: 1) затримання на підставі судового дозволу (ухвали) для здійснення приводу з метою забезпечення розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу (передбачене статтями 187-191 КПКУ); 2) затримання без судового дозволу (передбачене статтями 207-213, 298-2, 298-3 КПКУ). Ці види затримання суттєво відрізняються один від одного низкою приписів з точки зору дотримання прав людини [2]. Найбільш проблемним у цьому аспекті є затримання особи без судового дозволу, яке супроводжується триманням під охороною, строк якого не може бути більшим сімдесяти двох годин з моменту затримання.

Встановлений порядок затримання особи без судового дозволу, є обов'язковою правовою процедурою, дотримання якої є гарантією від свавілля державних правоохоронних структур, порушення прав людини. Важливість процесуальної форми затримання полягає й у тому, що вона забезпечує достовірність і допустимість отриманих доказів під час реалізації цієї дії. Це проявляється у тому, що затримання особи під час вчинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення або відразу після цього є процесуальною дією, яка фактично проводиться до внесення відомостей до ЄРДР, але є елементом кримінального провадження (п. 10 ст. 3 КПКУ). Її метою є, перш за все, припинення правопорушення, але разом із тим нею закладаються й основи документування у кримінальному провадженні. Відтак належне процесуальне оформлення затримання без судового дозволу, є принципово важливим для забезпечення вирішення завдань кримінального судочинства. Так, у квітні 2025 року у справі *Bogay and others v. Ukraine* ЄСПЛ ухвалив рішення, що стосувалося законності затримання учасників мирного протесту. Справа була пов'язана з тим, що у січні 2018 року у Львові мала місце акція протесту проти використання тварин у циркових виставах та жорстокого поводження з ними. Заявниками у справі були організатори та учасники акції протесту, які посилалися на те, що ними вчасно було повідомлено про акцію органи місцевої влади. Відтак на місці її проведення знаходилося близько п'ятдесяти працівників поліції для охорони громадського порядку. На мирну акцію протесту прийшло близько сорока членів місцевої екологічної організації. Її учасники тримали в руках саморобні плакати та через гучномовець вигукували гасла проти використання тварин у цирках України. При цьому

учасники акції не перешкоджали пересуватися іншим громадянам, у тому числі заходити і виходити з приміщення цирку. Але через деякий час після початку акції протесту поряд з ними з'явилася інша група людей, яка почала кидати димові шашки в бік протестувальників і поліцейських. Після цього поліцейські стали затримувати не порушників громадського порядку, а протестувальників екологів. При цьому на них були одягнені кайданки, їх обшукали і доставили до відділу поліції. Під час перебування в поліції затримані піддавалися фотографуванню, у них відбиралися відбитки рук, тобто здійснювалася процедура, характерна для затриманих підозрюваних у вчиненні злочину. Протоколи затримання в порядку, передбаченому ст. 208 КПКУ, не склалися. Учасники акції протесту проти використання тварин у циркових виставах подали скаргу в ЄСПЛ щодо незаконного затримання працівниками поліції. Заявники посилалися на порушення Європейської конвенції з прав людини, зокрема права на свободу та особисту недоторканність (ст. 5), свободи вираження поглядів (ст. 10), свободи зібрань та об'єднань (ст. 11). Розглядаючи справу Суд підкреслив, що він неодноразово у своїх рішеннях зазначав, що затримання особи є позбавленням її волі, не дивлячись на короткочасність перебування у поліцейському відділку. Ґрунтуючись на повідомленнях заявників, а також на відеозаписах, на яких було зафіксовано затримання учасників протесту, Суд дійшов висновку, що заявників було незаконно позбавлено волі (стаття 5 Конвенції). Зокрема він констатував, що несвоєчасне документування затримання (нескладання протоколу) є порушенням вказаної статті Конвенції. Остаточним рішенням Судом було визнано відсутність підстав для позбавлення волі заявників шляхом їх затримання і держава-відповідач зобов'язується виплатити компенсацію 1200 євро кожному заявнику, плюс 6350 євро заявникам спільно, як відшкодування судових витрат [3].

У зв'язку з чисельними порушеннями прав затриманих осіб та необхідності адаптації законодавства України до європейських стандартів 21.03.2024 окремим Законом України була суттєво змінена редакція статті 212 КПКУ [4]. Відповідно до неї в органі, до структури якого входить орган досудового розслідування, передбачається призначення однієї або декількох службових осіб, на яких покладається обов'язок забезпечення дотримання прав осіб, які були затримані за підозрою. Підкреслено, що такі службові особи повинні бути незалежними від органів слідства – ними не можуть співробітники органу досудового розслідування, а також співробітники оперативних підрозділів. Відповідно до вказаної норми службова особа, на яку покладено обов'язок забезпечення дотримання прав осіб має, зокрема: негайно реєструвати затриманих; роз'яснити затриманим підстави їх затримання, права

і обов'язки; здійснювати опитування про обставини затримання, і застосування уповноваженою службовою особою заходів примусу; про проведення особистого обшуку та вилучення майна та ін. Затримані за підозрою особи тримаються в спеціально обладнаних для цього кімнатах (КЗ) при чергових частинах та ізоляторах тимчасового тримання (ІТТ) Національної поліції України. Підставою для поміщення в КЗ доставленої до чергової частини особи є **протокол її затримання** (виділено мною – А.В.), здійсненого в порядку ст. 208 КПКУ. Затримана особа поміщується в КЗ на строк до трьох годин із подальшим переміщенням до ІТТ (абзац другий пункту 6 розділу V Інструкції) [7]. При переміщенні затриманого до ІТТ обов'язки, визначені ч. 3 ст. 212 КПКУ покладаються на старшого інспектора ІТТ (пункти 11, 12 розділу IV Інструкції) [8]. Зокрема, він зобов'язується виявляти ознаки будь-яких незаконних дій щодо затриманих (приниження гідності, жорстокого поводження, катувань), забезпечувати реєстрацію таких фактів та інформувати органи прокуратури і Державного бюро розслідувань.

Таким чином вперше були нормативно визначені службові особи, безпосередньо відповідальні не тільки за умови тримання тимчасово позбавлених волі осіб, але й за здійснення належного контролю за законністю затримання осіб без судового дозволу. Проте потребують узгодження повноваження слідчого та особи, відповідальної за перебування та забезпечення дотримання прав затриманих. Зокрема, це стосується контролю за складанням протоколу затримання в порядку ст. 208 КПКУ, який є єдиною підставою для тримання особи в місцях несвободи.

Література

1. Європейська конвенція з прав людини (1950). Конвенцію ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n289
2. Волобуєв А. Ф. (2024). Затримання як захід забезпечення належної правової процедури у кримінальному процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Вип. 86. Ч. 5. С. 39–45. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.5>.
3. Case of Bogay and others v. Ukraine (2025). Application no. 38283/18. Strasbourg 3 April. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-242529>
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо посилення ефективності функціонування інституту службових осіб, відповідальних за перебування та забезпечення

дотримання прав затриманих (2024): Закон України від 21 березня № 3623-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3623-20#n14>

5. Інструкція з організації діяльності чергової служби в Національній поліції України (2024). Затверджена Наказом МВС України від 23.05.2017 № 440 із змінами, внесеними згідно з Наказом МВС № 447 від 26.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17?find=1&text>

6. Інструкція із забезпечення режиму тримання та охорони осіб, які утримуються в ізоляторах тимчасового тримання Національної поліції України (2024). Затверджена Наказом МВС України від 25.09. 2023 року № 777 із змінами, внесеними згідно з Наказом МВС № 472 від 11.07.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2034-23#Text>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-533-7-4>

THE INTERNATIONAL LEGAL PROTECTION OF ATTORNEYS' RIGHTS: CURRENT SITUATION AND OPPORTUNITIES

Volokhov Oleksii Serhiiovych

*Candidate of Sciences (Law), Attorney at Law,
Partner of SLA Attorneys
Kyiv, Ukraine*

The protection of attorneys' rights is fundamental to upholding the rule of law, ensuring access to justice, and safeguarding human rights. After all, such negative phenomena as the identification of attorneys with a client, the illegal initiation of criminal, economic, and other measures against attorneys by judicial and executive authorities, hinder attorneys' professional activities. Despite public coverage of the risks to the activities and lives of attorneys, solving the above-mentioned problems requires effective changes to the national legislation and a review of the legislator's position on these questions [1, p. 116].

At the same time, increasing guarantees for attorneys' rights and protecting their professional activities leads to restrictions on the activities of law enforcement agencies and special procedures for their control, which can be an obstacle to the rapid investigation of cases or court proceedings. As a result, the protection of attorneys' rights is not a priority for either the legislature or the executive branch, which is the opponent to lawyers